

Український кооператизм як ідейна підвалина західноукраїнської кооперації у міжвоєнний період

На основі публікацій теоретиків та провідників національної кооперації у Західній Україні у міжвоєнний період концентровано представлено основні ідейні засади українського кооператизму. Інституціональною домінантою цієї доктрини став синтез цінностей громадянського суспільства та національно-визвольного руху на основі традиції українського солідаризму. Автор акцентує увагу на тому, що ґрунтуючись на ідеях чільних теоретиків світового кооперативного руху, К. Паньківський, С. Кузик, А. Жук (Льченко), К. Коберський, Ю. Павлюковський, О. Луцький, І. Петрушевич творили питоמו українські теоретичні та організаційні засади кооператизму, утверджували національну кооперацію як громадський та господарський феномен. Стверджується, що світоглядні засади українського кооператизму міжвоєнного часу містили в своїй основі постулати християнського персоналізму.

Ключові слова: український кооператизм, громадянське суспільство, національний господарський рух, український солідаризм, інституціоналізм, персоналістські цінності.

Складний процес національної господарської самоідентифікації у сучасній Українській державі актуалізував проблему історичного досвіду становлення національного господарського руху. Інституційне становлення національної кооперації у Західній Україні впродовж 1918-1939 рр. у підневільних умовах міжвоєнної польської держави є однією із найцінніших складових історичного досвіду витворення національної моделі ринкових відносин. Дослідження цього феномена спростовує твердження деяких сучасних посткомуністичних дослідників та політиків про те, що відродження української держави на початку 90-х років минулого століття є явищем випадковим, та про те, що українці як модерна нація не мають жодного досвіду творення громадянського суспільства й ринкового господарства. Окремим аспектам цієї багатопланової проблеми в українській історико-економічній науці присвячена ціла низка досліджень [1, с. 11-27]. Водночас прогалиною у дослідженні національного господарського життя у Західній Україні впродовж 1848-1944 рр. залишається проблема українського кооператизму як інституціонального феномена.

Метою нашої статті є окреслення інституціональних засад становлення феномена українського кооператизму, що поєднав у собі цінності громадянського суспільства та національно-визвольного руху на основі традиції українського солідаризму.

Символічною віхою у становленні українського кооператизму став Перший просвітньо-економічний конгрес, що відбувся 1-2 лютого 1909 р. у Львові. Засадничі ідеї національної кооперативної ідеології, що сформувалася на основі європейських кооперативних вчень, концентровано представлені в праці Степана Кузика «Про кооперацію, її теорію та значіння для нас» (1909), приуроченій конгресу. Автор, зокрема, зазначає, що «ніяка з соціальних ідей, що прийшли до нас з Західної Європи, не придається так для наших відносин і не обіцяє так основно подвигнення нашого національного життя, як кооперація. Як в політичнім взгляді наша будучність лежить в повній демократизації, так в економічнім життю відродження наше можливе лише через кооперацію, що в своїй основі є також широко демократичним рухом» [2, с. 7].

Державотворчу функцію кооперації окреслив у виступі на конгресі один із чільників галицької кооперації, полтавчанин Андрій Жук (Ільченко): «Коли розпилена тепер народна маса буде зорганізована в економічні і просвітньо-культурні інституції, коли вся суть наших інституцій буде об'єднана в національні союзи і федерації – тоді наш нарід прибере форми організму, нації. І коли цей процес самоорганізації нації завершиться, тоді наступить самий важний акт національно-політичної боротьби. Тоді ми поставимо дах на нашій національній будівлі, тоді введемо купол, на якому поставимо прапор самостійної нації...» [3, с. 12].

Кооперацію як прообраз громадянського суспільства та демократії бачив один із провідних українських діячів Кость Паньківський: «І втім-то власне лежить велике значення кооперації, що в ній витворюється правдива демократія. Де люди всього жадають від держави, де всі надії опирають на тих або інших реформах, проведених примусово, там нема ані демократії, ані вільних горожан, там є піддані. Такого вільного чоловіка має витворити кооперація і це її найвища задача» [4, с. 8-9]. Постать Костя Паньківського стала віддзеркаленням фактично усіх сторін національного відродження на межі ХІХ-ХХ ст. Так, бачимо його в управі «Руського Педагогічного Товариства», Товариства українських ремісників «Зоря», у раді Товариства взаємних забезпечень від вогню «Дністер» і Товариства взаємних забезпечень на життя «Карпатія», виробничої спілки «Труд», в контрольній комісії кооперативної спілки «Народна Торговля». Але найбільше жертовної праці Кость Паньківський вклав у Товариство «Просвіта». Господарська діяльність, яку розгорнуло, починаючи з 1891 р., Товариство «Просвіта», почала переростати рамки цієї організації. Кость Паньківський як чільний діяч цього товариства поступово відходить від праці в культурно-освітніх і виховних установах та цілковито присвячує себе праці в українській кооперації. В 1903 р. засновано Краєвий Союз Ревізіоний, який перебрав більшу частину організаційних функцій від Кредитового Союзу. Кость Паньківський, залишаючись на посаді директора Кредитового Союзу, стає у 1904 р. членом Ради Ревізіонного Союзу і редактором його органу «Економіст». У кожному річному виданні цього унікального видання знаходимо пересічно 40-50 статей Паньківського, не рахуючи звітів з життя установ, в яких працював, коротких заміток, оглядів новин тощо. У своїх перших статтях Паньківський піднімає проблему виховання національно свідомої інтелігенції, яка б працювала на українство, а не «тонула ради хліба в ворожій суспільності та зміцнювала становище «чужого племені» [5, с. 23]. Нагальним завданням, на його думку, було «вишпекати підставу американської демократії – пошану до праці, яка родить суспільну і обичаєву рівність» [6, с. 31].

Аналізуючи процес формування цього унікального середовища, Ілля Вітанович писав: «В гурті молодших співробітників і прихильників Паньківського появляються люди, для яких господарські й кооперативні справи стали не тільки предметом теоретичного зацікавлення та громадського ентузіазму, але й щоденною роботою. На перше місце між ними вибивається головний тоді в нас ідеолог і пропагатор рочдельських принципів і примату споживчої кооперації Іван Петрушевич, який своїми думками і аргументами сильно захоплює й самого Паньківського. Другий ідейний вихованець Паньківського, Сидір Кузик, як і він – агроном по освіті, старається основне перестудіювати і прищепити в нас проблеми кооператизму з наукового дорібку найвидатніших кооперативних світочів. Як теоретик-економіст на перше місце вибивається Кость Кульчицький, перші свої фахово-практичні статті містять в «Економісті» др. Олександр

Бариллак, інж. Андрій Корнеля, о. Степан Онишкевич, буковинський кооператор др. Лев Когут та інші» [5, с. 14].

Значне місце у публікаціях Паньківського в «Економісті» займають проблеми світової господарської культури, агрономії, аналізу господарювання різних видів кооперації, господарського і технічного шкільництва тощо. Економічні статті фундатора та редактора «Економіста», незважаючи на їх популярний стиль, ґрунтувалися зазвичай на поважних європейських наукових джерелах, зокрема на працях представників австрійської психологічної школи Інам-Штернега, Опенгайма, Шарля Жіда, Роберта Оуена тощо.

Актуальним і для нашого часу залишається висновок фундатора «Економіста» про те, що «ніякий законодавчий акт становища нашого не змінить, не зробить нас сильною суспільністю, що вмітиме сама собою володіти і для себе право становити. Довершити цього можемо лише ми самі – саме суспільство... Кооперативні спілки зв'яжуть нас реальним інтересом і спільною працею та введуть наше громадянство в сферу справді демократичної культури. Народини правдивої демократії наступлять тоді, коли старе суспільство одиниць, що ходили зосібна, або й разом до певної витичної цілі, зачне організуватися в солідарну громаду не лише про свято, але й про будень. Тоді, замість дефетизму й нарікань чи демагогічних погроз, зійде на землю «ціла сума заведених надій, нездійснених змагань... в виді читалень, бібліотек, народних домів та різних спілок різного роду. А коли до них приєднаються і в них перевиховуються як найширші маси народу, то це буде найкраща підготова й запорука досягнення ліпшої будуччини й найвищої цілі» [7, с. 27].

Здобувши великий громадський і кооперативний досвід, Паньківський доходить висновку про необхідність запровадження у національне соціально-господарське життя «рочдельських принципів» і стає разом із своїми молодими прихильниками їх гарячим пропагандистом. Споживча кооперація – це, на його думку, найкращий засіб формування громадських фондів, потрібних для дальшої, ширшої розбудови кооперативно-господарського життя, найважливіший щабель для дальших успіхів кооперативного руху й національних змагань загалом.

Знаковою фігурою у розвитку українського кооператизму, що уособлювала соборницький характер національної кооперації, стала постать полтавчанина Андрія Жука (Ільченка). Він належав до генерації українських кооператорів, зусиллями яких була збудована національна кооперативна система в Галичині, визначена теоретична та організаційна мета та роль кооперації в українському національно-визвольному русі [8]. До роботи в кооперації його залучив Кость Паньківський, який запропонував наддніпрянцеві дописувати в журналі «Економіст». Вже в січневому номері журналу за 1908 р. з'явилася перша стаття А. Жука під назвою «Дорожнеча життя і кооперативи». Наслідком кооперативних студій стали і подальші його публікації: «Кооперативні конгреси в Європі», «Кооперативний з'їзд в Москві», «Міжнародна організація кооперативів», «Роль жінки в кооперативному русі в Англії». Того ж 1908 р. львівська «Земля і воля» (орган Української соціал-демократичної партії) помістила велику працю А. Ільченка «Про кооперацію» [9]. На Першому просвітньо-економічному конгресі у Львові А. Жук виголосив доповідь «Значення кооперації для нашого народу», в якій підкреслив велику консолідуючу роль кооперації в процесі «творення національної самостійності». «Найважливіше, що зробить кооперація, – стверджував доповідач, – вона зорганізує нас у націю. Працюючі маси нашого народу, організуючися в боротьбі за своє існування в економічні і культурно-просвітні інституції кооперативні, об'єднуючи окремі кооперативи в національні

союзи і федерації, будуть класти тим самим основи під національну будівлю, зорганізуються в націю» [10, с. 3].

У його візії кооператизму поєдналися ідеї національної соціал-демократії та солідаризму. Зокрема, А. Жук стверджував, що кооперативи виховують «духа солідарності, інтереси одиниці піддають інтересам загалу, а загал примушують служити інтересам одиниці». На його думку, кооперація як інститут має неабиякий ідейно-світоглядний вплив: «Кооперативи виконують величезну культурну роль, удержуючи школи, бібліотеки, видаючи газети і т.д.». Водночас із формуванням національного солідаризму «кооперативи допомагають працюючим боротися проти капіталу, даючи матеріальну допомогу страйкуючим... В лоні буржуазного устрою утворюють нові центри діяльності, котрі шляхом безупинної зміни режиму вільної конкуренції кооперативною системою підготовляють радикальну зміну соціального устрою» [8, с. 34-35].

Значна заслуга у поширенні кооперативних ідей належить Карлу Коберському. Він спричинився до популяризації праці М. Туган-Барановського «Соціальні основи кооперації», помістивши низку важливих положень із цієї праці у «Кооперативному букварі» [11, с. 62-63]. та в збірнику «Ідеологія кооперації. Вибір з кооперативного письменства» [16], що вийшов за його редакцією у 1934 р. Окремі розділи цієї та інших праць друкувалися на сторінках «Кооперативної Республіки». До цього збірника увійшли також уривки праць А. Жука (Льченка) та важливі положення із праць Д. Ворбаса (про мету і методи кооперативного руху), А. Міллера (про роль сільськогосподарської кооперації у безпосередніх торговельних зносинах, про морально-етичні сторони кооперації) та інших теоретиків кооперативного руху. Очолюючи впродовж 1928-1939 рр. редакцію «Кооперативної Республіки», К. Коберський майже у кожному номері цього видання друкував власні статті, присвячені кооперації, викладав свої економічні ідеї на сторінках часописів УСРП «Громадський голос» та «Проти хвилі», був одним із засновників видавництва «Самоосвіта», яке видало багато праць, що стосувалися як теоретичних, так і практичних аспектів кооперативного будівництва. Поряд із провідниками кооперативного руху Галичини – Ю. Павликовським, О. Луцьким, А. Жуком, К. Левицьким, І. Ольховим, І. Витановичем, П. Панченком – до «Кооперативної Республіки» часто дописували професори, доценти й лектори Української господарської академії та Українського вільного університету з Чехословаччини. Серед них були відомі кооперативні діячі: Ф. Щербина, Б. Мартос, О. Мицюк, В. Садовський, В. Доманицький, В. Іванис, Б. Іваницький, С. Гольдельман, В. Січинський.

Основою втілення ідеї кооператизму К. Коберський вбачав у зародженні паростків громадянського суспільства, виникненні кооперативної ініціативи знизу: «Сітка кооперативів вже зовсім поважна, які вони слабкі ще не були б у нутрі. Але важне те, що й ті споживчо-господарські й ті молочарські кооперативи виникли і виникають здебільшого з ініціативи самого села; село приходило до міста, просячи приїхати і зreferувати про «кооперативу», село саме натискає на малодіяльні «повітові» центри, село саме здебільшого домагається основи торгівельно-організаційних центрів – союзів» [13, с. 96].

Постійно наголошуючи, що власна національна кооперація має особливо велику вагу для бездержавних народів, бо завдяки їй вони зміцнюють своє господарське і на цьому ґрунті політичне й культурне становище, К. Коберський був послідовний у своїй вимозі вміло господарювати, вважаючи це основним фактором успішного існування кооперації, який забезпечив би їй перевагу над іншими формами власності. Він підкреслював: «Одначе не вільно надуживати

клича «свій до свого». Треба давати добрий товар і добру ціну, тоді матимемо право послуговуватися тим кличем». Він вбачав у кооперації реальний шлях, який давав змогу зберегти конкуренцію, тобто природне, здорове середовище для економічного прогресу і водночас обмежити, а то й звести до мінімуму ті негативні тенденції, які мали місце в розвитку приватного капіталу, особливо на межі 20-30-х рр. ХХ ст. «Кооперативне господарство, – зазначав К. Коберський, – не вбиваючи вільної конкуренції, через добровільні порозуміння удержує на загальну справедливість і сталі ціни, таким чином в міру своєї розбудови, кооперація буде викоринювати спекуляцію і надпродукцію, які є ґрунтом для криз» [13, с. 95].

На унікальній ролі кооперації у справі національно-державного відродження українців наголошував видатний кооператор, громадський діяч, публіцист і поет Остап Луцький. Актуально та свіжо й сьогодні звучать його слова про те, що «здобуття й закріплення господарської незалежності є вічним завданням народу, бо без неї навіть здобута політична незалежність народу – пуста». Як «велику ціль кооперації» можна сприймати його заклик, виголошений у 1926 р.: «Опануємо місцевий ринок і появимося з українським прапором на світовому ринку! Обмежимо свободу чужого капіталу і чужого промислу на нашій землі! І все те не буде оперте на основах приватного капіталу..., але на гаразді об'єднаної кооперативної громади! Серед гаразду мас оживуть джерела мистецької творчості, закріпне здоровля люду, ціле життя стане краще і ліпше!» [14].

У статтях у «Господарсько-кооперативному часописі»: «Христос в кооперації» (1931), «Смолоскипи християнської правди» (1932), «Моральні сили в кооперації» (1934) О. Луцький обґрунтував величезний потенціал, який має кооперація, якщо вона керується у своїй діяльності словом Божим. Ґрунтуючись на спадщині європейської філософії та літератури, О. Луцький переконливо доводив, що християнська наука є дороговказом для розвитку кооперативного руху. Саме християнська любов до ближнього була джерелом самовідданої роботи О. Луцького в кооперації.

Світоглядні засади кооператизму Луцького ґрунтувалися на персоналістських цінностях. Він наголошував, що «без людей знання і найвищих чесностей нічого не вдіємо. Без людей цього типу можемо маніпулювати кооперативні форми, але в нашій праці не буде нічого тривкого, нічого творчого. Найважливішою умовою всіх наших успіхів є якнайвища сила духа в проводі і численності нашої організації... Виховуємо серед нас великі характери, людей із живим громадським сумлінням, фанатиків важкої, але постійної будуючої праці, бо тільки з такого середовища може вийти нова, краща (для нас) будучина» [15, с. 1].

Особливе місце в інституційному становленні національного кооператизму у міжвоєнний час належить Юліану Павликовському. На провідну роль в українському кооперативному русі Павликовський вийшов 1917 р. після смерті Євгена Олесницького. Як представник «Сільського Господаря» він у 1920 р. входить до складу Комісії для складання організаційного плану відбудови української кооперації. Названа комісія зініціювала створення 4 січня 1921 р. Крайового комітету організації кооперативів, при якому була створена «Комісія п'яти», яка виробила план відродження кооперації в Західній Україні. Головним автором плану став наймолодший за віком член комісії Ю. Павликовський. Він глибоко вивчив досвід української кооперації періоду визвольних змагань 1917-1920 рр. і узагальнив його в науковій праці «Будівництво, мета і праця кооперації на Великій Україні», опублікованій у Львові 1920 р. [20]. Саме ця наукова розробка стала теоретичним підґрунтям при оформленні практичної програми Крайового комітету організації кооперативів. Основою для відродження української коо-

перації Ю. Павликовський вважав товариство «Сільський Господар». У брошурі «Під прапором самопомочи», він, зокрема, зазначав: «Важке економічне положення нашого рільника велить нам викресати всю силу, якою розпоряджає нація, щоби подати політичну руку загибаючому рільничому світові. Оборона економічних інтересів нашого рільництва рівняється – якщо глянути на суспільне уверстування нашого народу, – обороні самої нації. Близько дев'ять десятих нашого населення є тісно зв'язані з долею рільництва» [17, с. 15].

Українська кооперація до Першої світової війни – це в основному організація кредитних кооперативів. Але в умовах фінансової нестабільності, постійного знецінення грошей братися за її відновлення було неможливо. План Павликовського передбачав створення сільських споживчих кооперативів. Це був фактично новий крок в організації української кооперації, оскільки до війни тільки 3% сільських громад були організовані у споживчі кооперативи. Він підкреслював, що українська споживча кооперація не може розвиватися за правилами західноєвропейської, суть якої полягає в обороні організованого споживача перед визиском організованого виробника. «Наша споживча кооперація мусить мати характер оборони рільника-продуцента перед визиском посередника-торговця засобами першої необхідності сільського домашнього господарства... Коли брати тільки матеріальний бік справи, має вона на меті кинути сільському продуценту новий дохід, що пливе з організованої боротьби з посередником в боротьбі засобами першої необхідності. Коли брати ідейний бік справи, має вона доходами своїми причинитися до матеріального вивіювання пропаганди ідей сільськогосподарської кооперації, чи то шляхом печатного, чи живого слова, чи то шляхом оглядовим, закупаючи поступові сільськогосподарські машини до спільного ужитку членів... і т.п.» [17, с. 8].

Хоча громадська та кооперативна праця вимагала повної посвяти, Ю. Павликовський завжди уважно слідував за новими концепціями та дискусіями у суспільно-економічній галузі, на практиці використовуючи і поглиблюючи ідеї західноєвропейських економістів та діячів кооперативного руху. Остаточною метою кооперації він вважав зміну існуючого суспільного ладу шляхом еволюції і його побудову на засадах загальної справедливості. У статті «Кооперація і політика» Ю. Павликовський підкреслював, що кооперація має бути нейтральною щодо політики, зауважуючи однак, що політична нейтральність не повинна ототожнюватися з політичною відсталістю. Кооперативний рух, як рух суспільно-економічний, має стежити за боротьбою народу і повинен узгоджувати свою діяльність з інтересами народу. Але разом з тим кооперація не може бути заступницею однієї верстви народу, не може бути засобом класової боротьби і відстоювати інтереси окремих партій. Обороняючи демократію, кооперативний рух підтримує всі демократичні сили у боротьбі за прогрес і на цій основі тяжіє до всенародного [18].

Підсумовуючи, зазначимо, що поширення ідей чільних теоретиків і практиків світового кооперативного руху, творення кооперативними подвижниками питомо українських теоретичних та організаційних засад кооператизму утверджували національний кооперативний рух як громадський та господарський феномен. Величезна жертвоприносна праця у цій царині кооператорів-подвижників К. Паньківського, К. Левицького, С. Кузика А. Жука (Льченка), К. Коберського, Ю. Павликовського, Є. Храпливого, О. Луцького, І. Петрушевича та десятків інших лицарів кооперативної ідеї витворювала інституційне поле національного кооператизму.

Західноукраїнська кооперативна еліта, втілюючи в життя засади кооператизму, виховувала глибоку віру у власні сили народу, утверджувала гармонійні морально-етичні суспільні відносини, скріплювала солідарність

нації у духовній праці народу, дбала про належну організацію господарської самооборони й самодисципліни. Таким чином, український кооператизм прагнув синтезувати цінності громадянського суспільства та національно-визвольного руху, втілюючи в життя засади та традицію українського солідаризму. Осмислення цінного досвіду творення українського кооператизму дає підстави для висновку, що наша модерна економічна самоідентифікація можлива лише на основі відродження національної господарської традиції.

Інституційне становлення національного господарського руху в Західній Україні впродовж 1848–1939 рр. у підневільних умовах Австро-Угорщини та міжвоєнної польської держави є однією з найцінніших складових історичного досвіду витворення національної моделі ринкових відносин. Глибока закоріненість процесу творення західноукраїнських кооперативних інституцій у широке національне тло господарського та політичного самозбереження полягала у тому, що вони стали результатом зусиль усіх громадських клітин українства краю.

Посттоталітарні трансформації економіки в нашій державі відбуваються в умовах ігнорування історичних надбань національного господарського руху. Це загострює проблему політико-економічної самоідентифікації, яка передбачає передусім формування нової національної політико-господарської еліти, вихованої на засадах українського національного підприємництва та модерного світового досвіду ринкової трансформації суспільства. Нагальною є також потреба формування засад господарського солідаризму та громадського суспільства, носієм та гарантом яких, як відомо, є домінування потужного середнього стану. Формування адекватної до цих вимог економічної сфери неможливе без наукового осмислення досвіду становлення кооперативних інституцій національного господарського руху у Західній Україні впродовж розглядуваного періоду.

Список використаних джерел

1. Детальний аналіз дослідження проблеми українського кооператизму в національній історико-економічній науці поданий нами у монографії: Вербова О. Національний господарський рух на західноукраїнських землях впродовж 1848-1944 років : [Монографія] / О. С. Вербова. – Львів : ПАІС, 2009. – 375 с.
2. Кузик С. Про кооперацію, її теорію та значіння для нас (3 нагоди Першого просвітньо-економічного конгресу у Львові) / С. Кузик. – Львів, 1909. – 35 с.
3. Перший український просвітньо-економічний конгрес 1-2 лютого 1909 року. Протоколи і реферати. – Львів, 1910. – 75 с.
4. Паньківський К. Економічна природа і значення споживчої кооперації / К. Паньківський // Економіст. – Львів, 1908 – 47 с.
5. Витанович І. Паньківський Кость – ідеаліст громадської праці і віри у власні сили народу (15. IV. 1855 – 16. XI. 1915) / І. Витанович. – Нью-Йорк : Вид. ТУК, 1954. – 104 с.
6. Паньківський К. В Америці, а у нас / К. Паньківський // Економіст. – Львів, 1904. – С. 31.
7. Паньківський К. Кооператизм / К. Паньківський // Економіст. – Львів, 1908.
8. Витанович І. Андрій Жук (Ільченко), кооператор-громадянин / І. Витанович. – Львів, 1938. – 112 с.
9. Ільченко А. Про кооперацію / А. Ільченко // Земля і воля. – 1908. – Чч. 35, 37–39, 41–44, 49–51.
10. Блажкевичева І. Кооперація як чинник поступу в нашій національній життю / І. Блажкевичева // ГКЧ. – 1936. – Ч. 22. – С. 3.

11. Коберський К. Кооперативний буквар. Перша книжка кооперативного навчання / К. Коберський. – Львів, 1928. – 92 с.
12. Коберський К. Ідеологія кооперації. Вибір з кооперативного письменства / К. Коберський. – Львів, 1934. – 118 с.
13. Коберський К. Щоб слово не прогуло марно / К. Коберський // Кооперативна Республіка. – Львів, 1929. – С. 95-96.
14. Луцький О. Велика ціль кооперації / О. Луцький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1926. – 4 жовтня.
15. Луцький О. Христос в кооперації / О. Луцький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1931. – Ч. 15-16.
16. Павликовський Ю. Будівництво, мета і праця кооперації на Великій Україні / Ю. Павликовський. – Львів, 1920. – 88 с.
17. Павликовський Ю. Під прапором самопомочи: Кілька програмних думок про устрій праці господарських установ ділаючих на селі і для села / Ю. Павликовський. – Львів, 1925. – 64 с.
18. Павликовський Ю. Кооперація і політика / Ю. Павликовський // Господарсько-кооперативний часопис. – 1926. – 6 жовтня.

Вербова О.С. Український кооператизм как идейная основа западноукраинской кооперации в межвоенный период.

На основе публикаций теоретиков и лидеров национальной кооперации в Западной Украине в межвоенный период концентрированно представлены основные идейные основы украинского кооператизма. Институциональной доминантой этой доктрины стал синтез ценностей гражданского общества и национально-освободительного движения на основе традиции украинского солидаризма. Автор акцентирует внимание на том, что основываясь на идеях ведущих теоретиков мирового кооперативного движения, К. Паньківський, С. Кузык, А. Жук (Ильченко), К. Коберський, Ю. Павликовський, А. Луцький, И. Петрушевич создали истинно украинские теоретические и организационные основы кооператизма, утверждали национальную кооперацию как общественный и хозяйственный феномен. Утверждается, что мировоззренческие основы украинского кооператизма межвоенного времени содержали в своей основе постулаты христианского персонализма.

Ключевые слова: украинский кооператизм, гражданское общество, национальное хозяйственное движение, украинский солидаризм, институционализм, персоналистские ценности.

Verbova O.S. Ukrainian Cooperatizm as Ideological Foundation of Western Ukrainian Cooperation in the Interwar Period.

The basic ideological foundations of Ukrainian cooperatizm are presented on the basis of publications of theorists and leaders of the national cooperation in the Western Ukraine in the interwar period. The synthesis of the values of civil society and the national liberation movement based on Ukrainian traditions of solidarity has become the institutional dominant of this doctrine. Special attention is paid to the fact that basing on the ideas of prominent theorists of the world cooperative movement K. Pankivsky, S. Kuzyk, A. Zhuk (Ilchenko), K. Kobersky, Yu. Pavlykovsky, O. Lutsky, I. Petrushevych have created Ukrainian theoretical and organizational principles of cooperatizm and established national cooperation as social and economic phenomena. It is stated that outlook of the Ukrainian cooperatizm in the interwar period had in its basis the postulates of Christian personalism.

Key words: Ukrainian cooperatizm, civil society, national economic movement, Ukrainian solidarism, institutionalism, personalistic values.

Надійшло 01.02.2010.